

СИСТЕМНИЙ ПІДХІД У ДОСЛІДЖЕННІ СПІЛКУВАННЯ

Щербан Т.Д., Гоблик В.В.

Спілкування у навчанні є багатомірним поліфункціональним процесом, що вимагає системного аналізу. Особлива увага надавалася спілкуванню в контексті вивчення його впливу на свідомість суб'єкта, у працях таких психологів як В.Ю. Борев, А.А. Брудний, В.А. Кан-Калик, А.В. Коваленко, О.О. Леонтьев, Н.В. Чепелева, Ю.А. Щерковін та ін. [1, 2, 3]. Проте, у жодному із наукових підходів проблема навчального спілкування не виокремлювалася в якості предмета спеціального дослідження. Таким чином, об'єкт дослідження – навчальне спілкування. Предмет – характеристики й закономірності навчального спілкування. Метою дослідження є розробка концептуально-методологічних засад психології навчального спілкування. Дане дослідження є особливо актуальним для врахування при організації підготовки майбутніх педагогів. Адаже визначено, що одним із структурних утворень професіоналізму вчителя є "достатній досвід діяльності та спілкування" [5, С.573].

У дослідженні проблеми навчального спілкування застосовані методи: системний аналіз, діяльнісний та особистісний підходи. Системний підхід – один з головних напрямків методології спеціального наукового пізнання і соціальної практики, мета і завдання якого полягають у дослідженні об'єктів як складних систем. Системний аналіз теорій діяльності, дозволив відкрити новий предмет психології – навчальне спілкування за системою – суб'єкт – предмет – суб'єкт. За допомогою системного підходу розкрито зміст самого поняття навчального спілкування як особливого виду взаємин між людьми, як процесу спільної роботи вчителя і учня, у якій ця форма взаємодії будується на активному зворотному зв'язку, що організує, регулює і збагачує кожного з учасників цього процесу.

Навчальне спілкування як різновид спілкування, у якому реалізуються здатності вчителя і учня до взаємин, і має на меті актуалізацію відношень, а саме: перетворення потенційного в учневі та вчителів на актуальні – творчі здібності учня та майстерність вчителя як транслятора культури. Навчальне спілкування є продуктом розвитку міжособових зв'язків у системі суб'єкт – предмет – суб'єкт. Вчитель, як суб'єкт навчальної діяльності, сприяє продуктивному засвоєнню змісту предмета навчання, його розумінню, відображенню і відтворенню учнем, як суб'єктом учбової діяльності [4, С.85].

Результати системного (теоретичного й експериментального) дослідження дозволили встановити, що функціональну структуру навчального спілкування складають процеси відображення, розуміння, доведення. Показано, що оптимальний обмін інформацією між учнем і вчителем здійснюється за умови утворення системи суб'єкт – предмет – суб'єкт. Створеній психологічній концепції навчального спілкування як функціональній системі суб'єкт – предмет – суб'єкт, властиві способи передачі, відображення, розуміння і доведення інформації, лінії зв'язку: прямі та зворотні. Навчальне спілкування – засіб об'єднання для спільних дій, розуміння одним одного, громадської думки, формування світогляду. Системним дослідженням доведено, що продуктивність навчального спілкування визначається рівнем компетентності – опанування системою здатностей до навчального спілкування вчителя, яка має будову і притаманні їй функції і визначає "профіль навчальних здатностей вчителя".

Отже, на підставі результатів дослідження розроблена концепція навчального спілкування, основу якої складає триада суб'єкт – предмет – суб'єкт. Функціональну структуру навчального спілкування складають процеси: відображення, розуміння, доведення. Продуктивність навчального спілкування визначається рівнем ком-

петентності вчителя, мірою опанування ним комплексом здатностей, який утворює "профіль навчальних здатностей".

ЛІТЕРАТУРА

1. Брудный А.А. К теории коммуникативного воздействия // Теоретические и методологические проблемы социальной психологии. – М.: МГУ, 1977. – С. 32-49.
2. Леонтьев А.А. Педагогическое общение. – М.: Знание, 1979. – 48 с.
3. Чепелева Н.В. Психологическая герменевтика – наука о понимании // Практична психологія та соціальна робота № 3, 2001. – С. 6-10.
4. Щербан Т.Д. Психологія навчального спілкування: Монографія. -К.:Міленіум, 2004. – 346 с.
5. Щербан Т.Д., Гоблик В.В. Деякі психологічні особливості підготовки успішного фахівця // Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету ім. І.Огієнка, Інституту психології ім. Г.С.Костюка НАПН України / За наук. ред. С.Д. Максименка, Л.А. Онуфрієвої. – Вип. 31. – Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2016. – С. 569-583.

ГЕНЕЗИС ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНИХ ЗАСАД ГЛИБИННОГО ПІЗНАННЯ ПСИХІКИ СУБ'ЄКТА

Яценко Т.С.

У тезах представлено результати досліджень, що спрямовані на пізнання психіки дорослих людей. Психодинамічний напрям, про який йдеться, започатковано в 1978 р. [2]. Дослідження мало на меті розроблення методу пізнання психіки в її цілісності, який би синтезував науково-практичні напрацювання в різних течіях психології, зорієнтованих, перш за все, на надання людині практичної допомоги, а вже потім – на наукові їх узагальнення.

Залишається до цього часу відкритим питання глибинного розуміння психіки соціально адаптованих людей, які підпадають під поняття "психічно здорових". Спершу в центрі дослідницької уваги були вчителі, а далі, починаючи з 1990-х років, – психологи (майбутні психологи), що професійно зорієнтовані на надання допомоги іншим людям. Виявилось, що ефективність діяльності таких фахівців залежить від особистісної відкоригованості, що упереджувало б викривлення соціально-перцептивного сприйняття іншої людини, які обумовлені автоматизованими психологічними захистами, породженими пережитими негараздами дитинства.

З самого початку апробація методу активного соціально-психологічного навчання (АСПН) зберігало наближеність до соціотренінгу (СПТ) та групової психотерапії. Ми мали змогу переконатись, що "наведення косметики" в поведінці людини є недостатнім для особистісних її змін. Особистісна відкоригованість психолога є однією з найважливіших передумов професійного успіху. Групова практика та її теоретико-методологічні узагальнення [3] надали можливість зрозуміти, що перспективи глибинного пізнання (АСПП) пов'язані з можливістю досягнення психіки в її феноменологічній цілісності. З огляду на сказане, предмет дослідження в психодинамічній парадигмі зорієнтований на психіку в єдності сфер свідомого і несвідомого, які є функціонально асиметричні. Останнє обумовило введення в психологію принципу додатковості у двох його різновидах: принцип невід'ємності свідомого і несвідомого та принципу "із іншого" [4, с. 11].

Весь процес АСПП у всіх його методично-інструментальних аспектах підпорядкований вимогам методологічного закону психодинамічної парадигми: позитивної дезінтеграції і вторинної інтеграції психіки на більш високому рівні розвитку [3].

Як відомо, розвиток характеризується принаймні трьома показниками змін: незворотність, спрямованість, закономірність. Кожна з цих характеристик має